

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЄЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА НАПРЯМИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ

FEATURES OF USAGE OF PUBLIC ADMINISTRATION MECHANISMS OF INTERNATIONALIZATION OF HIGHER EDUCATION AND THE APPROACHES TO THEIR IMPROVEMENT

За результатами аналізу наукової літератури та практики міжнародної діяльності найбільш рейтингових університетів у статті визначені основні завдання інтернаціоналізації вищої освіти. Розглянуто історичну ретроспективу розвитку феномена інтернаціоналізації вищої освіти та визначено особливості його прояву на сучасному етапі інтеграційних процесів у системі вищої освіти. У статті розкрито зміст підходів до оцінювання рівня інтернаціоналізації вищої освіти та наведено статистичні дані за відповідним напрямом моніторингу. Крім того, в статті звернуто увагу на потенціали механізму міжнародної акредитації та сертифікації освітніх програм як для підвищення рівня інтернаціоналізації вищої освіти, так і для забезпечення її якості. У статті опрацьовано пропозиції щодо напрямів удосконалення змісту та практики використання механізмів державного управління інтернаціоналізацією вищої освіти.

Ключові слова: інтернаціоналізація вищої освіти, заклади вищої освіти, якість вищої освіти, нормативно-правовий та організаційно-адміністративний механізми державного управління, політичний та економічний механізми державного управління, система вищої освіти.

По результатам анализа научной литературы и практики международной деятельности наиболее рейтинговых университетов в статье определены основные задачи интернационализации высшего образования. Рассмотрена историческая ретроспектива развития феномена интернационализации высшего образования и определены особенности его проявления на современном этапе интеграционных процессов в системе высшего образования. В статье раскрыто содержание подходов к оценке уровня интернационализации высшего образования, приведены статистические данные по соответствующему направлению мониторинга. Кроме того, в статье обращено внимание на потенциал механизма международной аккредитации и сер-

тификации образовательных программ как для повышения уровня интернационализации высшего образования, так и для обеспечения его качества. В статье определены направления возможного совершенствования содержания и практики использования механизмов государственного управления интернационализацией высшего образования.

Ключевые слова: интернационализация высшего образования, учреждения высшего образования, качество высшего образования, нормативно-правовой и организационно-административный механизмы государственного управления, политический и экономический механизмы государственного управления, система высшего образования.

Basing on the results of analysis of the science literature and practice of international activities of the most ranked universities the article determines the main aims of internalization of higher education. The historical retrospective of the phenomenon of internationalization of higher education is analyzed and features of its manifestation in the modern stage of integration processes in the system of higher education are determined. The article reveals the content of approaches to assessing the level of internationalization of higher education and provides statistical data on the relevant approach of monitoring. Moreover the article pays attention on the potentials of the mechanism of international accreditation and certification of educational programs, both to increase the level of internationalization of higher education and to provide its quality. The article contains processed suggestions for the approaches to improving content and practice of usage of mechanisms of public administration of internalization of higher education.

Key words: internationalization of higher education, higher education institute, quality of the higher education, regulatory-legal and organizational and administrative mechanisms of public administration, political and economical mechanisms of public administration, system of higher education.

УДК 354: 378.4:37.014.25

Мороз С.А.

к. наук з держ. упр.,
старший науковий співробітник
Навчально-науково-виробничий центр
Національного університету
цивільного захисту України

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Серед основних проблем розвитку людського капіталу, які були визначені Урядом у Середньостроковому плані пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плані пріоритетних дій Уряду, проблеми погіршення якості освіти та зростаюче незадоволення роботодавців якістю підготовки фахівців були ідентифіковані нормами документу на рівні тих, які потребують на першочергове своє розв'язання [11].

Вирішення цих питань, на думку авторів програмного документа, повинно здійснюватись із прийняттям до уваги міжнародних зобов'язань України, які були інституалізовані в межах норм Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Норми статті 431 Угоди зобов'язують підписантів активізувати співробітництво в галузі вищої освіти, зокрема, за такими напрямками: реформування та модернізації систем вищої освіти; сприяння зближенню у сфері вищої освіти, яке відбувається в рамках Болонського процесу;

підвищення якості та важливості вищої освіти; поглиблення співробітництва між вищими навчальними закладами; розширення можливостей вищих навчальних закладів; активізації мобільності студентів та викладачів; увага приділятиметься співробітництву в галузі освіти з метою спрощення доступу до отримання вищої освіти [14]. Зміст майже кожного другого з визначених вище напрямів тим чи іншим чином пов'язаний із необхідністю використання потенціалів міжнародного співробітництва як у системі державного управління освітньою галуззю в цілому, так і безпосередньо на рівні системи вищої освіти. Отже, вирішення питань, пов'язаних з інтернаціоналізацією вищої освіти, є актуальним та значущим завданням як у контексті необхідності теоретико-методичного забезпечення процедур виконання вимог нормативно-правових документів, так і з огляду на практику державного управління якістю освітньої діяльності та якості вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Проблематика державного управління розвитком системи вищої освіти, в тому чи іншому контексті її складного та багатогранного змісту, набула свого розвитку в дослідженнях В.Б. Авер'янова, С.К. Андрейчука, Л.І. Антошкіної, В.П. Андрущенко, Д.І. Дзвінчука, С.М. Домбровської, В.С. Журавського, С.А. Калашнікової, В.І. Лугового, С.В. Майбороди, В.М. Мороза, І.А. Медведєва, О.В. Поступної, В.П. Садкового, А.Є. Тамма, О.А. Хомерікі та багатьох інших вчених. Вирішенню питань розвитку міжнародного співробітництва в системі вищої освіти та реалізації його потенціалів для забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності були присвячені роботи М.А. Дебич (проведено аналіз європейського підходу до визначення змісту та процесу інтернаціоналізації вищої освіти), І.С. Каленюк, Л.І. Цимбал (визначено місце та роль міжнародного та транскордонного співробітництва в системі забезпечення конкурентоспроможності сучасних університетів), С.В. Курбатова (розглянуто глобалізацію на рівні дискурсу інтернаціоналізації сучасного університету), О.І. Огієнко (розглянуто досвід інтернаціоналізації вищої освіти Великої Британії в контексті змісту та тенденцій розвитку євроінтеграційних процесів), Н.О. Терентьєвої (конкретизовано напрямки міжнародної співпраці закладів вищої освіти) та інших дослідників. Окремі аспекти порушеної проблематики були нами розглянуті в межах попередніх напрямів наукових пошуків [7; 8]. Проведений нами аналіз змістовного

спрямування наукових досліджень проблематики використання потенціалів міжнародного співробітництва в системі забезпечення якості вищої освіти свідчить про те, що переважна їх більшість була виконана в межах педагогічної наукової думки, що певним чином не могло не позначитись, з одного боку, на виборі вченим предмета наукової уваги, а з іншого – на змісті опрацьованих дослідниками висновків. Розгляд питань інтернаціоналізації вищої освіти з використанням інструментарію педагогічних наук, безумовно, сприяє розв'язанню порушеної проблематики, але в цілому не дозволяє вирішити окремі її питання. Поза увагою дослідників залишились питання визначення місця та ролі держави у формуванні та підтриманні сприятливого для розвитку міжнародного співробітництва в системі вищої освіти інституціонального середовища. Відповідні питання не лише можуть, а і повинні бути вирішені в контексті в межах державно-управлінської науки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття. Проблематика участі держави в забезпеченні використання закладами вищої освіти (ЗВО) потенціалів міжнародного співробітництва не є принципово новим напрямом в організації наукових пошуків. Разом із тим окремі її питання з огляду на постійну зміну змісту та умов розвитку об'єктів державного управління все ще залишаються відкритими для наукових досліджень. Питання інтернаціоналізації вищої освіти, не дивлячись на своє постійне перебування в межах сучасного наукового дискурсу, не лише не втратили своєї актуальності, а й набули неабиякої значущості, особливо в контексті інтеграції вітчизняних ЗВО до європейського простору вищої освіти. Серед пріоритетних для вирішення питань є ті з них, змістовне спрямування яких пов'язано з визначенням змісту та напрямів удосконалення механізмів державного управління інтернаціоналізацією вищої освіти, а також з'ясування місця та ролі суб'єктів державного управління у відповідному процесі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). За результатами аналізу розвитку феномена інтернаціоналізації вищої освіти та з'ясування його значущості для її забезпечення визначити особливості функціонування і напрями вдосконалення механізмів державного управління процесом інтернаціоналізації системи вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За результатами аналізу наукової літератури, а також практики міжнародної діяльності найбільш рейтингових уні-

верситетів нами були визначені такі основні завдання інтернаціоналізації вищої освіти:

- формування чіткої, прозорої та зрозумілої для міжнародних інституцій системи вищої освіти (на наше переконання, виконання цього завдання може бути досягнуто за рахунок усебічної інтеграції вітчизняної системи вищої освіти до європейського науково-освітнього та науково-дослідницького простору);

- підвищення конкурентоздатності ЗВО (на нашу думку, виконання цього завдання може бути забезпечено, з одного боку, шляхом державної підтримки участі українських вишів у міжнародних проектах та програмах, а з іншого – шляхом запровадження в дію державної програми щодо забезпечення включення, принаймні декількох, вітчизняних університетів до вищих позицій рейтингу «The Times Higher Education World University Rankings». Прикладом реалізації такої програми можуть стати Проекти 211 та 985 (Китай) або 5-100 (РФ). Безумовно, кожен із цих проектів у контексті порушеного нами питання потребує на окрему увагу з боку дослідників та фахівців-практиків);

- створення умов для залучення до вітчизняного науково-освітнього середовища іноземних студентів та викладачів (на наше переконання, виконання цього завдання можливо за рахунок: встановлення квоти для безкоштовного навчання іноземних студентів або (та) забезпечення їх стипендіями на кшталт діючої у РФ програми з прийому іноземних громадян на бюджетне навчання за квотою Міністерства освіти і науки Росії на 2017/2018 навчальний рік; встановлення норми, принаймні для університетів, які мають національний статус, щодо частки іноземних студентів та викладачів. Наприклад, у латвійських неурядових університетах понад 13% викладачів – іноземці) [1];

- запровадження навчальних програм, викладення змісту яких здійснюється іноземною мовою (на нашу думку, пропозиція в межах вітчизняного освітнього середовища навчальних програм російською мовою сприятиме зростанню популярності українських вишів серед громадян країн Середньої Азії. Безумовно, наявність англомовних програм також сприятиме підвищенню авторитету українських університетів, хоча, безумовно, майбутня їх популярність серед англомовних абітурієнтів не є передбачуваною. В якості прикладу наявності порівняно великої кількості навчальних програм, викладання яких здійснюється іноземними мовами, слід навести Угорщину, ЗВО якої пропонують програми не лише угорською, а і англійською, іспан-

ською, італійською, німецькою, португальською, російською, румунською та французькою мовами [18]. Разом із тим слід звернути увагу на той факт, що лева частка навчальних програм пропонується саме англійською мовою).

Досліджуючи проблематику інтернаціоналізації вищої освіти України, слід розуміти, що відповідний феномен, у темпоральному сприйнятті його складного та багатогранного змісту, є природним по відношенню до університетської інституції. Задослідженнями Я. Олофа Нільсона, університети ще за часів Середньовіччя позиціонували на рівні міжнародних освітніх та наукових центрів, адже в їх структурі навчались та здійснювали свою трудову діяльність представники різних народів. На переконання вченого, процесу інтернаціоналізації вищої освіти сприяла єдина мова надання освіти – латина. Разом із тим подальший розвиток системи вищої освіти став своєрідним підґрунтям для перетворення університетів «на стратегічні об'єкти формування національної ідентичності. Лише наприкінці ХХ століття деякі з вишів почали розробляти стратегії інтернаціоналізації» [9]. Ми не можемо погодитись із вченим щодо часу початку інтернаціоналізації ЗВО, адже, за дослідженнями С.В. Курбатова, університети ще у XVI – XVII ст. «легітимізували власне право на зберігання, виробництво та поширення знань, відбувається своєрідна національна «приватизація» цієї (університетської, прим. автора) інтернаціональної інституції» [4, с. 30]. Іншими словами, університетські інституції до XVI ст. позиціонували на рівні інтернаціональних закладів поширення наукового знання. На підтвердження цієї думки слід згадати, що в основу виникнення та подальшого розвитку феномену університету, як освітньої інституції можуть бути покладені монастирські школи з їх традиціями ретрансляції церковних знань. Ці знання, так само як і монастирські школи, не прив'язувались до певної національної групи, адже релігія завжди була понаднаціональною ідентичністю. На думку М.В. Тлостанової, університет був «породженням європейського Середньовіччя, більш того, породженням монастирів і монастирських шкіл, тому його принципами від початку стали християнський та філософський універсалізм» [13, с. 180]. Саме з огляду на інтернаціональність та універсальність релігійних знань, а відповідно й інституції щодо їх розповсюдження, ми можемо вести мову про природність процесів інтернаціоналізації для функціонування сучасних ЗВО.

Повертаючись до проблематики інтернаціоналізації вищої освіти України, вважаємо

за необхідне звернути увагу на існування підходів до оцінювання її рівня. Традиційно вважається, що рівень інтернаціоналізації вищої освіти може бути розглянутий через призму показників, що приведені нижче.

По-перше, частка іноземних студентів та викладачів у межах загальної кількості студентів та викладачів конкретного ЗВО. Світова практика функціонування та розвитку університетів не містить обґрунтованих норм щодо конкретної частки іноземних студентів по відношенню до студентів із відповідної країни, хоча більшість із так званих рейтингових ЗВО вважають за доцільне підтримувати її на рівні 12-15%. Наприклад, за інформацією Міністерства освіти, культури і науки Голландії, в 2015–2016 роках частка іноземних студентів у країні по відношенню до студентів із Голландії становить 10,7% [12], в Австрії частка іноземних студентів дорівнює 15,5%, у Швейцарії та Великобританії – 14,9% та 15,3% відповідно [16]. Серед лідерів за кількістю іноземних студентів у системі вищої освіти традиційно позиціонують такі країни, як: США (19,7%), Німеччина (8,6%), Франція (8,2%) та Австралія (7%) [5]. Для порівняння, за інформацією Українського державного центру міжнародної освіти МОН України, кількість іноземних студентів, які навчалися у ЗВО України, станом на 01.01.2016 року становила 63906 студентів із 148 країн світу [3]. Ураховуючи загальну кількість студентів у вітчизняних ЗВО, частка іноземних студентів обраховується приблизно на рівні 4,4%. Майже саме такий відсоток іноземних студентів навчається в університетах Канади (4,4%) та Японії (4,2%). Слід звернути увагу на той факт, що системи вищої освіти Канади та Японії традиційно позиціонують на рівні найбільш ефективних серед відповідних систем інших країн, а отже, зводити рівень інтернаціоналізації вищої освіти виключно до кількості іноземних студентів у країні, так само як і прив'язувати міжнародну активність ЗВО до якості надання ним освітніх послуг не завжди є вірним.

Цікавим з огляду на збільшення частки іноземних студентів є досвід окремих країн щодо програмуванням державою відповідних показників. Наприклад, відповідно до норм Концепції довгострокового соціально-економічного розвитку РФ на період до 2020 року передбачено збільшення частки іноземних громадян серед студентів вітчизняних ЗВО до 5% [2, с. 8]. Приймаючи до уваги вищеведену норму, слід розуміти, що показник частки іноземних студентів є похідним від якості освітнього та рівня розвитку інституціонального середовища відповідної країни,

а отже, діяльність суб'єктів державного управління системою вищої освіти повинна бути зосереджена не стільки на збільшенні частки іноземних студентів, скільки на підвищенні рівня надання освітніх послуг, адже саме якість вищої освіти в тій чи іншій країні, у кінцевому випадку, сприяє збільшенню кількості іноземних студентів.

По-друге, міжнародна репутація ЗВО, вимірювання якої може бути здійснено за результатами експертного опитування представників наукової спільноти з урахуванням географії їх розташування. Під міжнародною репутацією ЗВО ми розуміємо узагальнену думку експертів (експертну оцінку) щодо здатності університету надати не лише якісну та конкурентну освіту, а і забезпечити високий рівень знань, вмінь та навичок майбутнього фахівця. Іншими словами, міжнародна репутація ЗВО – це думка незалежних експертів із різних країн світу про конкретний університет та його місце на ринку надання освітніх послуг. Безумовно, забезпечити об'єктивність оцінювання за цим напрямом досить складно, адже персональний склад експертної групи суттєво впливає на кінцевий результат. Разом із тим міжнародна репутація провідних ЗВО, на наше переконання, може бути використана для характеристики рівня інтернаціоналізації вищої освіти в Україні. Залучення експертів до оцінювання рівня професійної діяльності ЗВО не є принципово новим інструментом аналізу, адже методики складання університетських рейтингів у переважній своїй більшості передбачають урахування думки представників наукової спільноти щодо якості надання освітніх послуг відповідними ЗВО. Вітчизняна практика залучення міжнародних експертів до моніторингу якості освітньої діяльності та якості вищої освіти має певні вади. Як правило, адміністрація ЗВО звертається за наданням експертної оцінки лише до тих представників міжнародної наукової спільноти, з якими конкретний ЗВО або його представники мають добрі стосунки. З одного боку, така позиція є цілком слушною, адже саме такі експерти, на думку адміністрації ЗВО, можуть надати порівняно високу оцінку. З іншого боку, поза увагою залишається думка тих потенційних експертів, які можуть надати більш об'єктивну оцінку конкретному ЗВО.

По-третє, кількість та якість міжнародних угод університету щодо спільної організації та проведення науково-дослідних робіт та освітньої діяльності. В якості прикладу цього напряму роботи можна привести діяльність ЗВО за напрямом запровадження та реалізації так званих програм подвійного диплому. Цілком очевидно, що співпраця вітчизняного

ЗВО із ЗВО, який здійснює свою професійну діяльність за межами інституціонального простору України, за напрямками: узгодження навчальних планів та програм, організації мобільності студентів та викладачів, проведення спільних науково-комунікативних заходів, спільний менеджмент освітньої діяльності за відповідним напрямом тощо – сприятиме не лише підвищенню рівня інтернаціоналізації вищої освіти, а і створенню умов для забезпечення її якості. Цікаво, що в деяких країнах факт наявності програм подвійних дипломів розглядається на рівні одного з найважливіших показників інноваційної діяльності ЗВО [10].

По-четверте, міжнародна акредитація та сертифікація освітніх програм дозволить вітчизняним ЗВО:

- стати одним із суб'єктів міжнародної системи освіти, а відповідно, і набути можливість підтверджувати освітньо-кваліфікаційний рівень своїх випускників тими документами, які визнаються у світі без будь-яких додаткових процедур їх легітимізації;

- узгодити зміст та періоди навчання в межах акредитованих програм, що в кінцевому випадку сприятиме, з одного боку, міжнародному визнанню університету, а з іншого – міжнародному визнанню рівня успішності випускника ЗВО та його професійної кваліфікації (обсяг та рівень набутих знань, вмінь та навичок);

- особи, які успішно завершать навчання в межах сертифікованої програми, крім визнаної на міжнародному рівні кваліфікації, зможуть оформити: Сертифікат європейської атестації освітньої кваліфікації МАНВО; Сертифікат відповідності знань та навичок вимогам міжнародного ринку праці МТПС, а також так званий Паспорт мобільності (Europass – Europass Mobility) [6].

Міжнародна акредитація освітніх програм сприятиме:

- незалежному оцінюванню якості та рівня підготовки університетом майбутніх фахівців та визначенню механізмів вдосконалення змісту і практики реалізації освітніх програм із прийняттям до уваги закордонного досвіду;

- підвищенню ефективності управлінської діяльності на рівні університету та розвитку якості системи його менеджменту, а відповідно, і рівня підготовки кадрів для адміністративної та управлінської діяльності;

- розбудові системи індикаторів якості освітньої програми та визначенню умов ефективності її реалізації тощо.

Як на один із можливих напрямів практичного використання механізму міжнародної акредитації та сертифікації освітніх програм щодо інтернаціоналізації вищої освіти слід

звернути увагу на потенціали так званих програм спільного диплому (два або декілька ЗВО започатковують та реалізують спільну підготовку спеціалістів за відповідним напрямом; учасник програми отримує один диплом від імені всіх учасників програми). Безумовно, механізм участі вітчизняних ЗВО у програмах спільних дипломів може розглядатися лише на рівні допоміжного (першого) кроку до міжнародної акредитації та сертифікації освітніх програм. Не дивлячись на певну опосередкованість, використання потенціалів спільних програм дозволить вітчизняним ЗВО: підвищити конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг як за рахунок пропозиції нового продукту, так і в контексті формування для університету так званих точок зростання, перш за все, через реалізацію механізмів входження до європейського простору вищої освіти; вдосконалити систему управління та менеджменту якості надання освітніх послуг; підвищити рівень науково-дослідної діяльності та методичного забезпечення навчального процесу. Маючи досвід узгодження змісту та практики реалізації навчальної програми в межах програми спільного диплому, ЗВО отримують знання щодо вимог зарубіжних ЗВО-партнерів, що сприятиме формуванню науково-методологічного підґрунтя для реалізації того напрямку професійної діяльності ВНЗ, який безпосередньо пов'язаний із міжнародною акредитацією та сертифікацією освітніх програм. На наше переконання, міжнародна акредитація та сертифікація освітніх програм вітчизняних ЗВО не лише сприятиме інтернаціоналізації вищої освіти, а і забезпечить поступовий розвиток її якості.

Характеристика рівня інтернаціоналізації вищої освіти в Україні подається через призму таких офіційних показників: «двосторонні угоди; залучення іноземних працівників; відрядження і стажування за кордоном викладачів і студентів; закордонні відрядження ректора; іноземні студенти, що навчаються в університеті; реалізація міжнародних проєктів» [15, с. 6]. Для порівняння, в Словаччині, за інформацією в часників проєкту «Towards Trust in Quality Assurance Systems: 516935-TEMPUS-1-2011-1-FITEMPUS-SMGR», стан інтернаціоналізації вищої освіти оцінюється майже за такими самими, як і в Україні, критеріями, а саме: двосторонні угоди; мобільність викладачів і студентів; іноземні студенти; міжнародні наукові проєкти; міжнародні наукові публікації; членство в міжнародних професійних і наукових організаціях; міжнародні наукові конференції і семінари.

Вимірювання рівня інтернаціоналізації вищої освіти не лише не обмежується вищевказаними векторами, а і потребує на уточнення змісту відповідних напрямів. Наприклад, Дж. Найт вважає, що кількість іноземних студентів у ВНЗ відповідної країни не може свідчити про рівень інтернаціоналізації її вищої освіти. Цікаво, що, на думку дослідниці, міжнародна репутація університету не завжди може бути використана для надання характеристики якості освіти в його межах [17].

Розбудова подальшого змісту проблематики інтернаціоналізації вищої освіти повинна відбуватись із прийняттям до уваги кінцевої мети міжнародного співробітництва. На думку Я. Олафа Нільсона, мета міжнародного співробітництва полягає у формуванні «конкурентоспроможного випускника на глобальному ринку праці, здатного вирішувати поставлені завдання, який не буде обмежений рамками знань лише в певній сфері. Це можливо реалізувати шляхом створення актуальних на даний момент курсів у співпраці з викладачами з інших університетів, забезпечивши здобуття такої освіти кращими студентами різних національностей» [9].

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Приймаючи до уваги вищевказане, можемо сформулювати такі основні висновки.

По-перше, інституалізація норм щодо обов'язковості вимірювання рівня інтернаціоналізації вищої освіти в системі оцінювання її якості не лише може, а і повинна бути здійснена за ініціативою держави, наприклад, за поданням МОН України. Саме держава, використовуючи потенціали, може забезпечити впровадження в дію процедур моніторингу рівня інтернаціоналізації професійної діяльності вітчизняних ЗВО. Методика оцінювання результатів міжнародної діяльності ЗВО повинна передбачити вимірювання за такими основними напрямками: частка іноземних студентів/викладачів у структурі ЗВО, які навчаються/здійснюють професійну діяльність на постійній та тимчасовій основі; частка навчальних програм, викладання яких інституціонально оформлено та здійснюється з використанням іноземної мови; частка програм подвійного диплому (спільні із зарубіжним ЗВО-партнером програми) та програм «два дипломи»; участь ЗВО в міжнародних науково-освітніх консорціумах та професійних об'єднаннях; наявність акредитованих та сертифікованих на міжнародному рівні освітніх програм; кількість поданих ЗВО або його представниками заявок на отримання міжна-

родних грантів, а також безпосередня участь у їх реалізації тощо. Кожен із цих напрямів потребує на конкретизацію (обґрунтування одиниць виміру за конкретним критерієм та їх вагу в межах підсумкового результату), а їх система – на інституціональне оформлення в межах наявних національних методик оцінювання якості освітньої діяльності та якості вищої освіти. На рівні ЗВО відповідна пропозиція може мати свою актуалізацію через включення запропонованих нами вище напрямів оцінювання рівня інтернаціоналізації вищої освіти в систему рейтингового оцінювання професійної діяльності основних підрозділів ЗВО. Із метою активізації діяльності адміністрацій ЗВО щодо підвищення рівня ефективності в реалізації потенціалів міжнародної співпраці на університетському рівні держава, перш за все через структуру профільних органів державної влади, може рекомендувати, принаймні ЗВО державної форми власності, розглянути можливість включення окремих індикаторів інтернаціоналізації освітньої діяльності до системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.

По-друге, серед інструментів підвищення ефективності функціонування вітчизняної системи вищої освіти слід розглянути можливість запровадження в дію національної програми з підтримки декількох найбільш рейтингових вітчизняних ЗВО в їх прагненні до покращення своїх позицій у міжнародних університетських рейтингах. Іншими словами, держава, використовуючи наявні в її розпорядженні інформаційно-організаційні та економічні ресурси, створює умови для пріоритетного розвитку декількох вітчизняних ЗВО з метою покращення рівня їх позиціонування у визначених науковою спільнотою міжнародних рейтингах, наприклад, у QS World University Rankings. Безумовно, питання персоналізації ЗВО, які візьмуть участь у державній програмі підтримки вітчизняних ЗВО, так само, як і визначення того рівня, на якому обрані державою ЗВО мають позиціонувати після закінчення дії програми, потребують на додаткове обговорення. В основу формування змісту та визначення принципів реалізації відповідної національної програми можуть бути покладені успішно діючі на цей час аналогічні програми (Китай: проекти 211 та 985; РФ: 5-100). Виведення принаймні декількох вітчизняних ЗВО на рівень рейтингових у міжнародному контексті сприйняття цього феномена дозволить вітчизняній системі вищої освіти, з одного боку, апробувати дію обраного механізму державної підтримки розвитку освітньої галузі (оцінити ефективність використання тих чи

інших механізмів державного управління розвитком системи вищої освіти та визначити найбільш вдалу модель взаємодії між інститутом держави та університетською інституцією), а з іншого – забезпечити формування потужного так званого локомотиву змін. Наявність позитивного досвіду в адмініструванні успіху окремих ЗВО (покращення рівня позиціонування в міжнародних рейтингах) дозволить як суб'єктам державного управління освітянською галуззю, так і адміністраціям ЗВО вдосконалити зміст та практику використання механізмів управління якості освітньої діяльності та якості вищої освіти.

По-третє, держава, використовуючи потенціал політичного та економічного механізмів державного управління, повинна забезпечити формування таких умов функціонування системи вищої освіти, в межах яких ЗВО будуть зацікавлені, а згодом і змушені, у проведенні міжнародної акредитації та сертифікації освітніх програм. Міжнародна акредитація навчальних програм дозволить ЗВО не лише зрозуміти зміст та практику функціонування міжнародних стандартів у галузі вищої освіти, а і сприятиме підвищенню якості вищої освіти в цілому. На першому етапі забезпечення інституалізації норм цієї пропозиції (до 2021 року) держава може запропонувати ЗВО, перш за все тим із них, які мають статус національного, провести самоаналіз у межах процедур міжнародної акредитації навчальних програм та визначити ті з програм, які мають високі шанси бути акредитовані. Другий етап (до 2023 року) повинен передбачати усунення виявлених під час самоаналізу недоліків та подання заявки до профільних фондів (організацій) міжнародної акредитації навчальних програм. Приймаючи до уваги наведену вище пропозицію, вважаємо за необхідне ініціювати дискусію навколо можливості уточнення переліку критеріїв щодо надання ЗВО статусу національного, перш за все, за рахунок включення до них норм щодо наявності у ЗВО навчальних програм, акредитованих на міжнародному рівні. На нашу думку, запровадження в дію норми щодо конкретного співвідношення між загальною кількістю навчальних програм та тими програмами, які мають міжнародну акредитацію, наприклад, у межах чинних на цей час критеріїв надання та підтвердження статусу національного ЗВО, може сприяти підвищенню якості освітньої діяльності та якості вищої освіти в цілому.

Наведені висновки з огляду на багатогранність та складність обраного нами предмету наукової уваги не є остаточно сформульованими, а отже, їх зміст може бути уточнений у межах інших напрямів наукових пошу-

ків. Найбільш перспективними в контексті розв'язання порушеної вище проблематики є ті з напрямів, предметно-об'єктна спрямованість яких зосереджена на з'ясуванні місця та ролі суб'єктів державного управління у формуванні умов для реалізації ЗВО потенціалу міжнародного співробітництва. Крім того, уваги фахівців потребують питання опрацювання державної програми щодо забезпечення підвищення рівня позиціонування вітчизняних ЗВО в міжнародних університетських рейтингах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анстрате В. Иностранные лекторы не спешат в латвийские вузы. *Latvijas Sabiedriskie mediji*. URL : <http://www.lsm.lv/ru/statja/obschestvo/novosti/inostrannie-lektori-ne-speshat-v-latviyskie-vuzi.a118967/>.
2. Арефьев А.Л. Иностранные студенты в российских вузах. Раздел первый: Россия на международном рынке образования. Раздел второй: Формирование контингента иностранных студентов для российских вузов. Министерство образования и науки Российской Федерации. Москва : Центр социологических исследований. 228 с. URL : <http://www.socioprognoz.ru/files/File/2014/full.pdf>.
3. Динаміка змін кількості іноземних студентів в Україні (на 01.01.2016). Актуальні статистично-аналітичні показники надання освітніх послуг іноземцям. Український державний центр міжнародної освіти МОН України. URL : <http://interred.com.ua/Актуальні-статистично-аналітичні-показники>.
4. Курбатов С.В. Феномен університету в контексті часових та просторових викликів: монографія. Суми : Університетська книга. 2014. 262 с.
5. Курій Л. Інтернаціоналізація вищої освіти як засіб формування людського потенціалу в контексті міжнародних міграційних процесів. *Ukrainian Scientists Worldwide*. URL : <http://usw.com.ua/profiles/blogs/iinternacionalizaciya-vischoyi>.
6. Міжнародна сертифікація освітніх програм. Проект «Міжнародна сертифікація освітніх програм». Всеукраїнська академічна спілка. URL : <http://aunion.info/uk/m-zhnarodna-sertif-kats-ya-osvtn-kh-program>.
7. Мороз С.А., Мороз В.М. Німецька модель підготовки науково-педагогічних кадрів: особливості розбудови та перспективи використання для розвитку трудового потенціалу вітчизняних ВНЗ. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2016. № 2. С. 87–96.
8. Мороз С.А., Мороз В.М. Структура вищого учебного заведения как объект государственного управления. *Повышение квалификации и профессиональное совершенствование педагогов : междунар. науч.-практ. конф., 26-27 ноября 2015 г.* Алматы. 2015. С. 156–161.
9. Олаф Я. Інтернаціоналізація вищої освіти. Київський національний університет імені Тараса Шевченка: новини від 14.09.2016. URL : <http://www.univ.kiev.ua/news/7990>.

10. Олейникова О.Н. Программы двойных дипломов как средство формирования европейского пространства высшего образования. Европейская Комиссия TEMPUS. URL : <http://www.tempus-russia.ru/MIIT-seminar/DD-Oleynikova.pdf>.

11. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плани пріоритетних дій Уряду. Діяльність : Програма діяльності Уряду. Урядовий портал: єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/programa-diyalnosti-uryadu/serednostrokovij-plan-prioritetnih-dij-uryadu-do-2020-roku-ta-plan-prioritetnih-dij-uryadu-na-2017-rik>.

12. Сколько в Голландии иностранных студентов, откуда они приехали и что изучают. Статьи: высшее образование в Нидерландах. Информационная платформа: Education Index. URL : <http://www.educationindex.ru/articles/higher-education-netherlands/skolko-v-gollandii-inostrannyh-studentov-otkuda-oni-priehali-i-chto-izuchayut/>.

13. Тлостанова М.В. Три модели философии образования в XXI веке. *Знание. Понимание. Умение*. 2005. № 3. С. 180–185.

14. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським

співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (авт. тексту Україна та країни ЄС). *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. С. 83–88.

15. Хобзей П., Шепель Г. Інтернаціоналізація вищої освіти. Towards Trust in Quality Assurance Systems: 516935-TEMPUS-1-2011-1-FITEMPUS-SMGR. URL : <http://ucu.edu.ua/eng/files/2013/03/Internationalization-of-higher-education.pdf>.

16. Kahanec M., Kralikova R. Higher Education Policy and Migration : The Role of International Student Mobility. CESifo DICE Report. Vol. 9. No. 4. Winter 2011. P. 20–27.

17. Knight, J. Internationalization of higher education: A Conceptual Framework. In J. Knight & H. de Wit (Eds) *Internationalization of Higher Education in Asia Pacific Countries*. Amsterdam: European Association for International Education. 1997.

18. List of eligible Host Institutions, study programmes, institutional language criteria and institutional methods of examinations: Annex 2. Stipendium Hungaricum Scholarship Programme. The official website of the Stipendium Hungaricum Programme. URL : <http://www.tka.hu/international-programmes/2966/stipendium-hungaricum/>.